

TRANSILVANIA

FÓIA ASOCIAȚIUNEI TRANSILVANE PENTRU LITERATURA ROMANĂ ȘI
CULTURA POPORULUI ROMÂNŪ.

Nrulŭ 5.

SIBIIŪ, 15 MAIŪ 1891.

Anulŭ XXII.

CHARTA LUMIŪ (ORBIS PICTUS) DE CASTORIU, SÉŪ AȘA
NUMITA TABULA PEUTINGERIANA.

Tractatŭ istoricŭ, geograficŭ și criticŭ.

(Urmare).

IV. Rețéua dela Apula până la Ad aquas.

Despre acéstă rețéuă lipsesce la *Ortelius* orŭ și ce indicare, *Reichardus* o duce parte spre resăritŭ pe malulŭ dreptŭ alŭ *Mureșului*, apoi cam la mijloculŭ rețelei se îndréptă spre apusŭ și trecendŭ peste *Murășŭ* o continuă până la *Sarmisegethusa*, *H. Francke* din contră o începe dela *Sarmisegethusa* și o indică spre nordŭ până la *Apula*, totŭ astfelŭ purcede și „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ dela *Sarmisegethusa*, ducendŭ rețéua pe malulŭ stângŭ alŭ *Murășului* până aprópe de *Apula*, unde apoi trece pe malulŭ dreptŭ alŭ acestuŭ rŭu, totŭ astfelŭ și la *Goosz*, *Spruner* urméză luŭ *Reichardus*, *Froehner* se ia după „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“, *Droysen* după *Reichardus*, *Tocilescu* după „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“, totŭ astfelŭ și *Xenopol*.

Blandiana: lipsesce la *Ortelius*, la *Reichardus* se află pe malulŭ dreptŭ alŭ *Mureșului* aprópe de *Vintŭlŭ de josŭ*, la *H. Francke* lipsesce, totŭ acolo o situéză și „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“, *Goosz* între *Geoagiulŭ de josŭ* și *Vurperŭ*, *Spruner* totŭ cam acolo, la *Froehner* lipsesce, la *Droysen* încă lipsesce, *Tocilescu* după *Goosz* între *Geoagiulŭ de josŭ* și *Vurperŭ*, *Xenopol* cam totŭ pe acolo.

Ger Mihera: lipsesce la *Ortelius*, *Reichardus* o numește *Germisera* și o pune dincolo de Mureșu ca proxima stațiune dela *Sarmisegethusa* lângă riul *Streiū* pela *Călanū*, la *H. Francke* lipsesce, „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ între *Delu-mare* și riul *Șibotū*, *Goosz* din susu de *Mureșu* lângă *Cicmăū*, *Spruner* totu cam pe acolo; la *Froehner* lipsesce, *Droysen* după *Goosz* lângă *Cicmăū*, *Tocilescu* totu după *Goosz* lângă *Cicmăū*, *Xenopol* 'i dăce *Zermigira* și o situéză la *Călanū*.

Petris: lipsesce la *Ortelius*, *Reichardus* o pune la gura *Streiului*, la *H. Francke* lipsesce, „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ seū între *Babolna* și *Rapoldulū-mare* seū între *Turdașū* și *Badū*, *Goosz* între *Călanulū-micū* și *Cicmăū*, *Spruner* la gura *Streiului*, la *Froehner* lipsesce, la *Droysen* încă lipsesce, *Tocilescu* după *Goosz* între *Călanū* și *Cicmăū*, la *Xenopol* lipsesce.

Ad-aquas: lipsesce la *Ortelius*; la *Reichardus* se află pe malulū dreptū alū *Mureșului* la gura *Streiului*, *H. Francke* o pune în comitatulū *Hont* lângă *Giógiu* și *Sântu*. „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ la *Călanū*, *Goosz* totu acolo, *Spruner* totu acolo, *Froehner* după *Reichardus* la gura *Streiului*, la *Droysen* lipsesce, *Tocilescu* la *Călanū*, *Xenopol* totu cam acolo. Mai aflămū în „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ următórea notiță: *Griselini* crede, că *Ad-aquas* arū fi lângă *Meadia*, *Frydwalsky* la *Arancut*, nu de parte de *Clujū*, *Tröster* și *Timon* o punū între *Clușiū* și *Gherla*, *Benkő* la *Hevisz*, *Sulzer* în *Muntenia* lângă *Curtea de Argeșū*; *Pechy* pe muncelulū *Grădiștei*, ear alțiū la alte locurī; *Maunert* însă o caută cu dreptū cuvēntū între *Hațegū* și *Uiedóra*, deși ca streinū nu avea nici cunoscintă despre esistența unorū ape minerale înprejurulū acestorū locurī.

V. Rețēua dela *Apula* până la *Porolisso*.

La *Ortelius* nu se află nici o indicare asupra acesteī rețēe; *Reichardus* o trage dreptū spre *nordū*, trecēndū pe

valea *Someşului* și încetându cu dânsa cam pe la marginea Transilvană; *H. Francke* o îndreptă dela *Apula (Alba-Iulia)* spre *Turda* către *Clușiū*, apoi o continuă până la *Porolisso*, în părțile Carpaților, locuite de *Bastarni*, ear dela *Turda* se desparte altă rută în dreapta spre ostū peste *Mureșū* către *M.-Oșorheiū*, vechia colonie *Napoca*; totū cam asemenea o indică și „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ continuându-o încă și mai departe, dincolo de *M.-Oșorheiū*; *Goosz* încă indică direcțiunea acésta; *Spruner* se ține pe lângă *Mureșū* până aprópe de isvórele *Tissei*, apoi trece în valea acestui rîu și o continuă dincolo de marginea Transilvaniei; la *Froehner* lipsesce; *Droysen* caută să ajungă până la rîul *Tissa*; *Tocilescu* o duce dela *Alba-Iulia* peste *Clușiū* la *Moigradū*; *Xenopol* cam totū în direcțiunea acésta.

Să vedemū acuma cum sîntū stațiunile și castrele situate.

Brucla: lipsesce la *Ortelius*; la *Reichardus* se află cam pela *Aiudū*, la *H. Francke* lipsesce; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ o pune la gura *Térnavelorū*, *Goosz* lângă *Aiudū*, către *Teiușū*; *Spruner* totū cam pe acolo; la *Froehner* lipsesce; *Droysen* la *Aiudū*, *Tocilescu* totū acolo; *Xenopol* totū acolo.

Salinis: lipsesce la *Ortelius*, *Reichardus* o pune la *Vințulū de susū*; *H. Francke* la *Turda*; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ totū acolo; *Goosz* la *Vințulū de susū*, *Spruner* la *Turda*; la *Froehner* lipsesce; la *Droysen* încă lipsesce; *Tocilescu* la *Vințulū de susū*; *Xenopol* totū acolo.

Patavissa: *Ortelius* o numesce *Patrovissa* și o pune pe malulū dreptū alū *Mureșului*; *Reichardus* la *Turda*; la *H. Francke* lipsesce; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ la *Uióra*; *Goosz* la *Turda*; *Spruner* la *Vințulū de susū*; la *Froehner* lipsesce; *Droysen* la *Turda*; *Xenopol* totū acolo.

Napoca: *Ortelius* o pune lângă unū confluențe fără nume probabilū alū *Someșului*; *Reichardus* o numesce *Napoca*

Colonis și o situază la *Clușiū*, *H. Francke* la *M.-Oșorheiū*; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ după *Mannert* la gura râului *Nireșteū*. *Goosz* la *Clușiū*, *Spruner* pe malul stâng al Mureșului la *M.-Oșorheiū*; la *Froehner* lipsesce; *Droysen* la *Clușiū*, totu acolo și *Tocilescu*, *Xenopol* totu acolo.

Optatiana: lipsesce la *Ortelius*; *Reichardus* o pune la *Gherla*; la *H. Francke* lipsesce; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ lângă satul *Gilăū*; *Goosz* totu acolo; *Spruner* la *Reghinulū săsescū*, la *Froehner* lipsesce; la *Droysen* încă lipsesce; *Tocilescu* o situază la satul *Gilăū*, *Xenopol* totu acolo.

Largiana: lipsesce la *Ortelius*; la *Reichardus* e situată la *Deeșū*, la *H. Francke* lipsesce; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ la *Reghinulū săsescū*, *Goosz* la *Zutari*, *Xenopol* totu acolo.

Cersie: lipsesce la *Ortelius*; *Reichardus* o pune pe la *Lăpușulū ung.*, la *H. Francke* lipsesce; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ la *Ungurașū*, *Goosz* totu acolo; *Spruner* la *Bistrița*; la *Froehner* lipsesce; la *Droysen* încă lipsesce; *Goosz* la *Ungurașū*; *Xenopol* totu acolo.

Porolisso: la *Ortelius* se află situată în nordul Transilvaniei nu departe de *Mureșū*; la *Reichardus* e situată pe la *Șomeuta mare*; *H. Francke* dice că s'arū afla în părțile nordice în țera *Bastarnilorū*, „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ o pune în apropierea *Mureșului*, pe drumul către *pasulū Ghimeșū*; *Goosz* după *Torma* lângă *Moigradū*; *Spruner* pe malul drept al *Tissei*, la *Froehner* lipsesce; la *Droysen* lângă *Deeșū*, *Tocilescu* după *Goosz* la *Moigradū*, *Xenopol* totu acolo.

Încheiându șirulū castrelorū și stațiunilorū de pe teritorulū Daciei *Traiane*, constatămū încă odată marea diferență de păreri și nesiguranță a suscitațiilor autori cu privire la partea cea mai mare a acelorū castre, etc.

Fia chiar numai în forma unei ipoteze nouă, noi încă vomū cerca a staveri totu aceste castre și stațiuni de pe te-

teritoriul Daciei Traiane pe charta escelentă a statului majoră austriacă servindu-ne ca cinosură: *a)* riurile și stațiunile, a căroră pozițiune este deja bine staverită și nedubitabilă; *b)* distanțele, însemnate pe lângă diferitele stațiuni a tab. peut. *c)* situațiunea *generală* a diferitelor rețele și cea locală a resp. stațiuni; *d)* alte momente importante și considerațiuni, cari ni se obrud la cercetările noastre.

Încâtă despre distanțe ne asigură dlă Dr. *Miller*, că dênsele cu puțină excepțiuni ară fi exacte; noi ca să ne convingemă despre acêsta, amă cercetată distanțele între *Constantinopolea*, *Filipopolea*, *Adrianopolea* și *Naissos* (*Nișulă de astăđi*), orașe cari în decursulă vécuriloră puțină și voră fi strămutată pozițiunea, și ne-amă convinsă pe deplină despre esactitatea distanțeloră; apoi amă sumisată distanțele între *Dorostoră* (*Droștioră* = *Silistria de astăđi*) și *fluv. Esco* (*Isker de astăđi*) și le-amă aflată totă atătă de exacte; deci putemă să fimă linisciți în acêsta privință la cercetările noastre de pe teritoriul Daciei Traiane.

Luămă așa dară încă odată I-a rețeauă dela Lederata până la Tiviscum în cercetarea noastră.

Aicea ni se părea necesară, pentru fixarea pozițiunei a stațiunei *Lederata* a ne căuta undeva ună locă, care se pôte privi ca exactă și nestrămutaveră atătă pe charta lui *Castoriă*, câtă și pe cea a *statului majoră austr.* și într'adeveră nici nu avemă a ne depărta prea multă, căci eată în nemijlocita apropiere de *Lederata* și despărțită de acêsta stațiune numai prin staț. *Viminatium*, aflămă riulă *Margum*, a căruă gură probabilă că nu va fi suferită pe lângă totă lunga durata a vécuriloră prea însemnate strămutări.

Riulă *Margum* de pe charta lui *Cast.* este fără îndoelă *Morava* de astăđi de pe charta *stat. maj. austr.* și noi așadară amă și căștigată deja pe ambele charte ună locă comună și esactă, de unde apoi vomă putea să urmămă rețeauă din cestiune mai departe.

Dela *Margum* până la *Viminatium* distanța este de 10 mile rom. = 14.8 kilom.; totu atâta face și distanța pe charta stat. maj. austr. dela gura râului *Morava* séu mai bine disu, dela satulü *Kulici* lângă vărsarea *Moravei* în *Dunăre* până la satulü *Costolaț*; dela *Viminatium* până la *Lederata* a chartei lui *Cast.* încă sântü 10 m. r. = 14.8 kilom. ceea-ce corespunde pe deplinü cu respanta între *Costolaț* și satulü *Rama* de pe charta *stat. maj.* astfelü, încätü noi cu tötä precisiunea putemü privi *Rama* de fosta stațiune *Lederata* a strămoșilorü noștri; remășițele de fortificațiunii romane cari se aflä lângă *Rama* ne confirmä aserțiunea nösträ pe deplinü.

Așa darä lângă satulü *Rama* a fostü una din cele tre trecëtöre peste *Dunăre* a Romanilorü din *Moesia* în *Dacia* *Traianä*; dincolo de *Rama*, pe malulü stängü alü *Dunării* se aflä satulü *Palanca veche*; în fața acestui satü, pe albia *Dunării* se vädü încă remășițe de fortificări, ale cărorü fundamente sântü fără indoélä de origine romanä.

Amü arätatü deja la altü locü, că părerile despre rețeaua acésta dela *Lederata* până la *Tiviscum* nu sântü de acordü, unii dintre scriitorii vorü să-i dee direcțiunea spre *Timișóra* și se rađimä pre lângă asemănarea numelü *Tiviscum* = *Timișóra* pre împrejurarea caracteristicä, că acésta rețeauä nu apare încopciatä cu alta rețeauä ci se curma cu *staț. Tiviscum*, precänd o altä parte a scrutătorilorü, basați pe împrejurarea, ca în a dóua rețeauä, care purcede dela *Faliatis* preste *Tierna*, spre *Sarmategte*, încă se aflä o stațiune cu numele *Tiviscum* e de părere, că amëndoue aceste numiri s'arü referi la una și aceeași și adecä la cea din urmă stațiune, și așa darä cautä să-i dee rețelei din cestiune o direcțiune cu totü spre *Tiviscum* din rețeaua a dóua.

Și întru adevेरü; decä ne amü lua dupä părerea cea d'ântëiü, apoi par-cä dëușii arü avea dreptü; căci dela *Lederata* (*Rama*) într'o depärtare de 12 m. rom. = 17.8 kilom. ajungemü fórté bine la satulü *Straja* (*Lagerdorf*) de astäđi, pe carele pentru posițiunea sa cu totü dreptulü 'lú putemü

privi de unŭ locŭ strategicŭ și unde adeseori s'au întemplatŭ lupte și bătălii, punendŭ aicea stațiunea romană *Apud fluvium*. Dela *Straja* ajungemŭ în o depărtare totŭ de 12 m. r. = 17.8 kilom. la orașulŭ *Verșețulŭ* de astăzi, cunoscutŭ prin descoperirile de remășițe romane ale Dluŭ *Torma*, și prin turnulŭ înaltŭ din dealulŭ d'asupra orașului, ale cărui ziduri din fundamentŭ ne arată fără îndoelă unŭ tipŭ de zidire romană ; și astfelŭ amŭ putea să punemŭ aicea staț. rom. *Arcidava*.

Nu tocmai prea departe de *Verșețulŭ*, lângă *Jama mică* (*klein Zsám*) începe unŭ valŭ romanŭ, carele continuândŭ dincolo de riulŭ *Bîrzava*, ajunge până la riulŭ *Timișŭ*, ear noi amŭ putea foarte bine să punemŭ lângă satulŭ *Germanŭ* vechiulŭ *Centum* putea, ear lângă mănăstirea *St. Georgiu* stațiunea romană *Berzovia*, apoi în apropierea satului *Iebeli* vechiulŭ *Azizis*, în loculŭ satului *Șagŭ* stațiunea *Caput Bubali* și în fine în loculŭ *Timișorei* castrulŭ *Tiviscum*, distanțele concordéză de minune cu cele de pe charta lui *Castorin*, și decă luămŭ în considerare, că la capătulŭ rețelei se află încă și astăzi o cetate de primulŭ rangŭ, apoi arŭ trebui să le dămŭ dreptŭ susținătorilorŭ acestei ipoteze și să le acceptămŭ direcțiunea rețelei propuse de dênșii.

Din întemplare avemŭ însă asupra acestei rețele o notiță, a cărei autenticitate trebuie recunoscută chiar și din partea spriginitorilorŭ primei ipoteze debordându-o pe acésta din urmă cu deseversire. Împaratorele Traianŭ de eternă memoriă, însuși ne indică direcțiunea acestei rețele. Din comentările lui asupra resbóielorŭ dacice, purtate de dênșulŭ cu atâta glorie, ne-au ramasŭ adecă ca prin minune puținele cuvinte, referitoare tocmai la acésta rețeauă: „*inde Berzobis, deinde Azizis processuam*.”

Că *Berzobis* trebuie să fie o stațiune situată lângă riulŭ *Berzovia* = *Bîrzava* de astăzi, nu suferă nici o îndoelă, ear la care locŭ lângă acestŭ riŭ arŭ trebui căutatŭ numitulŭ castru, póte că ne-arŭ căusa unele greutăți decă cumva nu amŭ afla cu ajutorulŭ următoarei stațiuni *Azizis* vre-o indicațiune mai

esactă, și într'adevăr această stațiune ne vine câtă de bine întru ajutoră.

Sciută este ca „*Izis*“ la egipteni se numea și „*Azizis*“, „*Osiris*“ și „*Iziris*“; într'o depărtare de două ore d'acea, de Reșița, se află ună sată locuită de Români și numită de dênșii: *Izirișă* (nemț. Ezeresch). Identitatea sinonimă între *Azizis* și *Iziris*, apoi asemenarea acestui din urmă cu numele satului ne îndemnă a lua satulă *Izirișă* ca punctă de mănecare pentru cercetările năstre, și a căuta d'aci o legătură cu riulă *Bêrzava*.

Distanța între *Azizis* resp. *Iziris* și *Berzovia* are pe charta lui *Castoriu* 12 m. r. = 17.8. kilom., această distanță măsurată pe charta *stat. maj.* dela satulă *Izirișă* cătră riulă *Berzava*, unde fără îndoelă trebuie să căutămă *Berzobis*, o nimerimă d'adrepulă în *Jidovint*, ună sată locuită și astăzi de Români. Că acolo unde se află astăzi satulă *Jidovini* a fostă mai înainte ună *castrum* romană, ne dovedescă o mulțime de zidiri de o provenință neîndoiosă romană, de fundamente, de băi etc. și consimț și alți archeologi și scrutători, dintracestia și ilustrulă învățatū dlū *Torma*, a se staveri aicea *castrum Berzobis*.

Astfelū amă fi aflată locurile amânduorū stațiunii romane *Berzobis* și *Azizis*, amintite în comentariile divului Traianū, la cele dăe sate romănesci, *Jidovinulă* și *Izirișulă*; ear dăcă le împreunămă unulă cu celalaltă și privimă la situațiunea loră geografică, vomă constata ușorū, că conducerea mai departe a rețelei dela *Azizis* = *Iziris* nu ne îndreptă spre *Timișora* ci spre *Caransebeșă* respective spre resăritū seū spre concurgerea riulū *Bistra* cu *Timișulă*, unde trebuie să căutămă castrulă *Tiviscum*.

Între *Azizis* și *Tiviscum* se află stațiunea romană *Caput Bubali*, 4 m. r. = 5.9 kilom. dela *Azizis*, și 10 m. r. = 14.8 kilo dela *Tiviscum*, mesurândū distanța d'ântăiū dela *Azizis* = *Izirișă* spre *Tiviscum* într'oparte, ear cea a doua dela *Tiviscum* = *gura Bistrei* spre *Azizis* = *Izirișă* întraltă

parte, convenimă cu amândouă distanțele la satul românesc *Brebulă* și deși aici, încâtă scimă noi, nu s'a dată de nici o urmă de remășițe romane, totuși noi credemă, că undeva în prejurulă acestui sată trebue să căutămă staț. romană *Caput Bubali*, de ôre-ce chiar în apropierea satului Brebulă se află o culme cu numele *Telva Bobuluș*.

Să ne întorcemă acuma încă odată spre *Berzovia* séu *Jidovinulă* de astăđi și să căutămă a întocmi o legătură cu staț. rom. *Lederata (Rama)* spre a restabili apoi rețeaua întregă *Lederata — Tiviscum*. Până mai deunăđi cercările acestea erau, durere, zădarnice și adeseori obosiamă în mesurări și combinări de pe charta *statului majoră* desperândă la ajungerea unui rezultată satisfăcătoră, până-ce „Fôia diecesană“, care apare la Caransebeșă, în Nr. 38 din 18/30 Septemvre 1888 ne surprinse cu următórea notiță:

„Stațiunea romană *Centum Putea* era multă căutată de istorici și archeologi, se pare a se fi descoperită în apropierea (cătră Nordă) a comunei *Surduculă-mare* în comitatulă *Carășă-Severină*. Acésta stațiune forméză ună quadrată de 200 pași în lungimea unei lătură și este împesurată și astăđi de ună șanță de 2 metri de înaltă. Cărămăđile romane aflate califică loculă de o întăritură romană; fundamente de case nu se vedă, dar decă s'ară întreprinde săpături, e verosimilă, că se voră descoperi și fundamente. Stațiunea se vede, că n'a avută o deosebită însemnătate. Părți ale călei romane s'au aflată încă bine conservate. Îndepărtarea dela comuna *Jidovină (Berzovia)* până la *Centum Putea* corăspunde precisă cu îndepărtarea ce o aflămă în tabula numită *Peutingeriană* între aceste două locuri. Ce se atinge de numirea stațiunei *Centum-Putea* (o sută de puțuri), nu este eschisă, că pe timpulă Romaniloră fiindă regiunea acésta încongiurată de păduri seculare, voră fi esistată multe fântâni în apropierea ei. La esistența remășițeloră acestui castru romană a atrasă atențiunea raportorului provisorulă bunului *Surduculă mare*, dl *Wagner*. Avisă istoriografiloră și archeologiloră.

Până aci „Fóia diecesană“ și într'adevărú dlú *Wagner* nu numai că și-a câștigatú dreptulú la recunoscínța scriitorilorú prin acéstă descoperire a stațiunei romane, ci ni-a datú și nóuă posibilitatea de a urma continuarea acestei rețele, de a afla mai ușorú stațiunea proximă *Arcidava* și de a staveri situațiunea ei.

Distanța dela *Berzobis* (*Jidoviní*) până la *Centum Putea* (*Surduculú-mare*) e de 12 m. r. = 17.8 kilom. și consună perfectú cu depártarea acestorú doué comuni de pe *charta statului m.*

Centum Putea (*Surduculú-mare*) se află situată pe valea *Cernovețului*, care se vèrsă la *Văradia* în *Cărașulú* și étă, că și distanța între *Surduculú-mare* și *Văradia* e întocma atátú de mare, ca și între *Centum Putea* și *Arcidava* de pe *charta lui Castoriu*, adecă 12 m. r. = 17.8 kilom. Dl *Dr. Valeriu Olariu*, care a petrecutú mai mulți ani în comuna *Văradia* ca medicú cercualú, ne asigură, că acolo s'arú afla urme și resturí de origine romană, apoi s'arú fi aflatú adeseorí și monete romane, între carí chiar nu de multú și unú *aureú* a lui *Traianú*, pe carele elú însuși l'a vèdútú.

Precum că *Arcidava* numai la *Văradia* și nicăiri altú undeva trebue căutatú, ni se dovedesce chiar prin o privire fugitivă asupra *chartei stat. maj.* Vechia *Lederata* era situată în fața gurei *Cărașului* în *Dunăre*. *Văradia* (*Arcidava*) încă e situată lângă *Cărașú* séu mai bine la vèrsarea *Cernovețului* în *Cărașú*; distanța dela *Lederata* până la *Arcidava* e de 2×12 m. r. = 17.8 kilom. și consună pe deplinú cu depártarea între *Rama* și *Văradia* de astăđi.

Privindú mai de aprópe direcțiunea rețelei întregi, aflámú ușorú tendința urmată de strămoșii nostri prin acésta direcțiune, adecă a staveri cea mai dreaptă și mai ușóră legătură între ríurile cele mai însemnate *Dunărea*, *Cărașulú*, *Berzava*, *Poganiciulú* și *Timișulú* carí curgú între *Lederata* și *Tiviscum*. Noi sântemú convinși, că *Împèratulú Traianú* chiar astăđi,

apă două mii de ani, n'arū putea să ia altă cale, decâtū totū cea veche peste *Văradia*, *Surduculū-mare*, *Jidovinū*, *Izirişū* şi *Isrebulū* spre *Tiviscum* (*Caransebeşū*); pe la *Verşeţū* arū face o ocolitură mare; ear din susū de *Văradia* mai spre resăritū arū fi constrinsū să trecă peste munţi înalţi cu greutăţi considerabile.

Fie-care staţiune era situată la gura rîurilor, erau așa dară locuri de pausare pentru legiunile romane în mersul lorū şi trebuia în prima linie să se aibă grijă de apă pentru ómeni, cai etc.

Ne mai remăne pe acēsta reţeauă staţiunea *Apud fluvium*, care după părerea nóstra arū trebui căutatā la satulū *Cruciţa* lângă *Biserica-albă*, corespundēndū chiar şi distanţele cu 12 m. r. — 17.8 kilom. atātū până la *Lederata-Rama* cātū şi până la *Arcidava-Văradia*.

(Va urma).

P. Broştēnū.

DE UNDE A ÎNTRATŪ POVESTEA LUI „ARGHIR“ ÎN LITERATURA MAGHIARĂ.

Nu arareorī vedemū, cum produse poetice ale unui poporū străbatū la altū poporū, unde prin atingere cu elemente înrudite se contopescū, primindū o nouă formă, seū neaflāndū elemente înrudite, ele chiar neschimbate se străcură până în cele mai de josū păturī ale mulţimīi. Şi la popóre, carī de veacurī locuescū pe acelaşi petecū de pāmēntū, cum sūntū Ungurīi cu Romāniī, o astfelū de influinţă, ba chiar împrumutare reciprocă, mai alesū din sfera poesiei populare, e unū lucru prea firescū. Venindū în urmă istoriculū literarū se deosebēscă produsele împrumutate de cele originale, *se purifice literatura*, ca astfelū să se pótă cunósce din ea adeveratulū spiritū alū unui poporū, *asa numitulū spiritū naţionalū*, — elū dā peste părţi de acele, pe carī trebuie se le însemneze cu semnulū întrebării, nesciindū cum şi de unde sūntū împrumutate: istoria literaturīi încă 'şi are problemele sale.

Ună astfel de problemă formeză și povestea lui Arghir, astăzi „bună comună“ ală poporului românesc și celă un-guresc. Care a împrumutată dela celalaltă?

În limba maghiară acésta poveste, a apărut de sub tipar, în formă de poezie deja în secolulă ală XVII de nu în ală XVI și anume de *Albert Gergei*. În limba română a apărut numai la începutul secolului nostru, de *Ioană Baracă*, și fără îndoială tradusă și prelucrată după Gergei. Stând lucrul astfel, istoricii maghiari nici nu 'și mai bată capul, că de unde avem noi Români povestea acésta, — hotărîtă dela Unguri prin traducerea lui Baracă. Acésta părere o vedem susținută și de *profesorulă dela universitatea din Budapesta Dr. Gustav Heinrich*, în „*Budapesti Szemle*“ pro Augustă 1890. În punctulă acesta deci, Ungurii nici nu mai stău cu noi de vorbă.

Cu totulă alte greutăți le face întrebarea, de unde a împrumutată Gergei povestea lui Arghir, căci cumcă nu e un-gurcă, acésta și Ungurii o recunosc. Gergei însuși ne spune, că elă a scosă acésta poveste dintr'o cronică italiană, celă puțină așa *putemă* înțelege cuvintele sale, căci elă țice în strofa a treia: „Unde a fostă cetatea lui Arghir nu știu, *din cronică însă cetescă*, că a fostă în țera ținelor“. Ce felă de cronice erau acele, pe care le cetea elă, acésta, ni-o spune în strofa primă, elă țice: „Despre țeara ținelor multe amă cetită în cronice italiene, pe care le-amă tradusă în un-guresce. Acuma însă se vă povestescă despre pățaniile lui Arghir“.

Din aceste cuvinte ușoră amă putea deduce, că și istoria lui Arghir e scósă dintr'o cronică italiană. Deóre-ce însă acésta cronică până în țiuă de astăzi n'a putut-o afla nime nici pe celelalte, pe cari le-ară fi tradusă în un-guresce, avemă tótă dreptatea a trage la îndoială aceste enunțaiuni ale lui Gergei — tocmai precum o facă și Ungurii.

Așa dară cestiunea, cum și de unde a întrată istoria lui Arghir în literatura maghiară e și astăzi încurcată, și

eū credū că va remănea încurcată pără atunci, până când nu vomū cerceta mai de aprópe forma, în care se află acesta poveste la *Români*. Dintr'o comparare între povestea românescă și cea unгурescă aflămū mai ușorū isvorulū eī, decâtū prin căutarea după cronicе italiene. Aceasta va fi problema nóstră în cele următóre :

În anulū 1856 a apărutū în Berlinū o cãrticică : „Deutsche Volksmãrchen aus dem Sachsenlande in Siebenbũrgen“ von I. Haltrich. În nota din întroducere Haltrich đice : „E de regretatū că pe lângă tótă îndemnarea prin I. K. Schuller („Über die romanische Volkspoesie“) încã nu s'a aflatū nici unū românū cultū. . . ca se scótã la ivelã în modū scientificū și criticū tesaurile mari spirituale ale poporului românū din poesie și poveste“ *).

De când a fãcutū Haltrich acesta imputare îndreptãtitã inteligenței române, multe s'aū schimbatū și pe terenulū acesta. Avemū ađi colecțiuni de poesii și povestī populare și se continuã mereū cu culegerea lorū. A le esplica însă din punctū de vedere scientificū și criticū, e cu multū mai greu, anume din următórele motive : Cine s'a ocupatū numai în trecãtū cu poesia epicã a Românilorū, acela a trebuitū se observe, că poesia nóstră epicã, anume : *poveștile, baladele* și mai *alesū colindele* aū unū caracterū propriū lorū, întunecatū, aprópe misticū. Chiar și numele eroilorū sũntū de totū curioșe, d. e. *Urga Murga, Serean și Diorian, Fata din Dafin, Delia Damian, Doi feți Cotofeți, Ileana Cosãnđiana, Arghir* etc. Nime nu scia la începutū, ce se *incepã cu astfelū de nume, de unde* se tragū și ce însemnãzã. Și póte în multe puncte amū fi și ađi în nedumerire, dacã n'ar fi venitū poporulū așã đicendū întru ajutorū invetãțilorū. Aceste povestī adecã aū însușirea, că aū produsū și producū ađi încã o mulțime de variante, așã că d. e. între cele 190 povești adunate de dlū Dr. Atanasie Marienescu abia sũntū 60—70 de sine stãtãtóre, celelalte sũntū tóte variante ale uneia seū alteia

*) V. „Doi feți Cotofeți“ de Dr. Atan. Marienescu în „Albina“ 1871.

dintre ele. Aceste variante ne dau cheia secretului, căci pe când în povestea originală multe părți sînt întinse, neprecepte, pe atunci variantele ne lămuresc adese pe deplin în punctul acesta. Astfel a fost posibilul a statornic *elementul constitutiv* din povestile românești; acest element e *mitul greco-roman*.

Nu numai Românii, chiar și streinii recunosc această. Frații Albert și Arthur Schott au publicat la 1854 o cartică: „Wallachische Volksmärchen“, Stuttgart. În introducerea se dice: „Poesiile străvechi ale unui popor, a cărui sorțe e împletită cu a fraților din Italia și Grecia, află resunet la tradițiile despre ȕei anticității*), etc. În punctul acesta putem dară dice, că numai începe nici o discuțiune. Numai asupra unei întrebări pot se fie divergențe de păreri, anume: cari părți din mitologie corespund părților din poveste și viceversa, așa dară *nu a constata elementele mitice, ci a le întrebuința nimerit*, eată întrebarea. Și în privința aceasta, pe lângă alții meritele cele mai mari și le-a câștigat dl Dr. Atanasie Marienescu.

Între povestile culese până acum din graiul poporului român, istoria lui „Arghir și Ileana Cosânđiană“ ocupă locul de frunte, ceea-ce se vede și din împrejurarea, că despre această poveste cunoșcem până acum numai puțin decăt 21 de variante, cari se află pretutindenea, pe unde locuesc Românii: în Ungaria, Bucovina, România, Macedonia. În toate aceste variante eroina se chiamă „Ileana“ seú „Iana“, cu conumele „Sânđiana“ seú „Cosânđiana“, ear eroul „Arghir“ seú „Petru“ seú „Fetú frumos“. Cum de una și aceeași persoană obvine sub diferite numiri și ce însemneđă ele, vom vedea mai târđiu. De ocamdată e de lipsă se cunoșcem, măcar în liniamente generale, conținutul acestei povesti, și anume după cum ni-o povestesc Gergei și Baracú, căci dela ei vom mîneca iarăși mai târđiu.

Arghir e fiul cel mai tinér al unui împératú puternic, cu numele „Acleton“. Acestú împératú vede odată

*) V. Atan. Marienescu l. c.

în grădina sa unŭ lucru nemaŭ pomenitŭ — unŭ pomŭ care
 ȕiua înfioresce, nóptea rodesce ŝi face mere, cari însă totdeuna
 până în ȕiuă disparŭ. Măniosŭ că nu póte ajunge se mă-
 nănace nici unŭ mărŭ, împératulŭ pune într'o séră păzitorŭ în
 grădină, ca se prindă pe hoțŭ. Dar ce se veđi, diminéța
 'i află pe toți dormindŭ ŝi mere ca în palmă. Luați de scurtŭ,
 ei spunŭ că cătră ȕiori a suflatŭ o bóre atâtŭ de lină ŝi
 dulce, încátŭ toți aŭ adormitŭ ca morți. Acum poruncesce
 împératulŭ se vină unŭ vrăjitorŭ, ca se-ŭ descopere acésta
 minune. Sosindŭ vrăjitorulŭ elŭ spune, că numai ficiorulŭ
 împératului va putea destăinui acestŭ lucru, să se pună *elŭ*
 se păzescă. Așa se ŝi întemplă, feciorulŭ *celŭ mai mare*
 se pune la pândă — dar ŝi pe elŭ ilŭ află diminéța dormindŭ.
 Totŭ așa o pătesce ŝi ficiorulŭ alŭ doilea. „Aici nu e lucru
 bunŭ“, își cugetă împératulŭ, ŝi se hotăresce se taie pomulŭ
 din rădăcinŭ. Atunci Arghir, fiulŭ celŭ mai micŭ se rógă
 s'elŭ mai lase, ca se'ŝi încerce ŝi elŭ noroculŭ. „Fugi d'aci
 nesocotitulŭ, ȕice împératulŭ, n'auđi ce prăpăstii spunŭ frațiŭ
 teŭ, aici e lucru de vrăji“. Arghir însă nu curmă cu ru-
 garea, așa că împératulŭ de milă de silă, 'i dă voia se pă-
 zească ŝi elŭ. Arghir își ia arculŭ cu săgețile ŝi merge în
 grădină. Elŭ vede îndată pomulŭ înflorindŭ, vede cum me-
 rele crescŭ, se pânguescŭ, când eată 6 păuni că sbórá pe
 pomŭ, în urmă alŭ 7-lea, care se aședă la capulŭ lui Arghir.
 Acesta îndată întinde mâna după elŭ, ilŭ prinde de piciorŭ,
 pe când ceilați sbórá ŝi se ducŭ. Deodată păunulŭ se dă
 peste capŭ, începe a vorbi ŝi, o minune! înaintea lui Arghir
 stă o fată cu pèrulŭ de aurŭ frumósă peste măsură. Veđi
 D-ta, fata era măiéstră. — Arghir se uită la ea încremenitŭ,
 ear fata apropiindu-se de elŭ 'i spune, că o chiamă „*Ileana*
Cosânȕiană“, că *ea* a săditŭ pomulŭ cu merele de aurŭ în
 grădină ŝi că a venitŭ din țeara ei îndepărtată, ca se fie
 mirésa lui, căci astfelŭ e ursita lorŭ, să se iubească amendoi.
 ŝi așa vorbindŭ ei ŝi petrecându-ŝi cu deaceste, adormŭ.

Într'aceea imperătésa ne mai avéndŭ stêmperŭ ca se audă
 ce a isprăvitŭ fiulŭ ei, trimite des de diminéța pe o bêtrână
 în grădină, se-ŭ aducă veste. Veđéndŭ betrâna pèrulŭ de

aurü alü fetei, taie pe nesimțite o viță din elü și fuge cu ea la împărătesa.

Acum se trezesce și Ileana și vedându-și përlü schimonositu începe a plânge. Înzădarü cërcă Arghir se o mângăie, ea nu pöte uita rușinea ce a pățit-o și e hotărită alü părăsi. Atunci se rögă Arghir se-ı spună măcarü, unde se află cetatea ei, căci vrea se o caute acolo. Ear fata ıi respunde: „Ce folosü de ți-așü și spune, căci până la *Cetatea neagră* nu pöte străbate puiü de omü“. Cu aceste se avëntă în vëzduhü și sböră.

Georgiu Poppü.

(Va urma).

STUDIU FILOLOGICÜ.

(Fine).

D) Cac în nume de animale însémnă naltü, mare, lungü, lungurețü.

Animale, a cărorü piciöre sântü înalte, séü a cărorü grumazü e lungü și pentru acésta în structura trupuluı capëtă atare înălțime față de altü felü de animale; séü animale, a cărorü capü e lungü în proporțiune cu trupuluı, séü a cărorü trupü e lungü.

a) Paseri. Kex. gr. o pasere de mare, înaltă; ciconia lat. la noi cocostărcü și barză; cicognia ital. cigogne fr. cigüenă span. Cigüenö sp. bărbătușuluı stărculuı (nemț. Storch, mai susü amü vorbitü de rădăcina *dar* = *tar*, munte, naltü, mare); ung. czakó, golya, și gagó; la noi catră stărcü s'a adausü *Coco*, decü *cocostărcü*, unde *coco* apare ca adj. însemnândü: mare, naltü, ca și în: *Cocobasileiü*.

Cocorü rom., grues lat., Kranich nemț. Dict. Ac. R. dice, că e pasere cu piciöre förte mari; femininuluı *cocóra*; esiga ung. (ciga) și daru. Bărbatulü naltü și subțire — prin metaforă — la noi se dice: e ca unü cocorü, ca unü cocostărcü. Aceste paseri pășescü cu atare demnitate, fală; de aci la noi verbulü: *a se cocori* adecă a se falosi, a se mări, a se îngâmfa.

Kyknos la greci, cygnus la latini, lebeda la noi; e paserea cea mai mare dintre paserile nöstre de apă, și cu grumazuluı, după proporțiunea trupuluı, förte lungü. Cieno și cigno ital. cygne fr.

b) Pesci și amfibü. Caciugă rom. unü pesce ce se ține de genulü acipenser, cu nasü respective capü lungurețü în proporțiune cu trupuluı, séü cu capulü altorü pesci. ung. köcsöge, la Româniü dincolo de Carpați se numesce și: cega, cigă, la Slavü keciga, la Serbi ciga; lat. tursio nem. Stör (aci revenirämü la rădăcina *dar*, *tar*, ca la stărcü etc). La Italiani se află unü pesce: aciuga (unde

a e pusă înaintea); la Unguri csik (cic) e țipar, pește subțire și lung. Cacho span. (cacío) unu pește de râu; cachuello și choco span. nesce feluri de pești; Cacachalo nemț. Pottfisch, ung. hosszu fejű fizetér.

Kigyó ung. (chigió) șerpe; Cocadriz și cocodriz și cocodrillo span. crocodilul (în cro, car precum amă mai atinsu, capu, mai cu toate înțelesurile lui cac.) Crocodilul asemenea are unu capu lungu și mare.

E) *Cac însemnă totu ce e ascuțitu.*

Unu vârfu ascuțitu p. e. la acū, la săgétă, la spine, — unu cuțitu și de soiulă acestora.

a) *Plante.* Kaktus e o flóre, carea are spinii. Acacia (bagrinu) e unu arbore spinosū; Kakics ung. unu soiū de spinii, și altele.

b) *La paseri.* Ciuc și ciocu rom. nasulū seū gura paserii. Pasere galbenă 'n ciocu, reu mi-ai cântatū de norocu. Acțiunea ciocului e *ciocnire*, de aci paserea *ciocnitore* la noi, carea cu cioculū ciocnesce în arbori. Când paserea mîncă, se dice: *Ciugulire*, adecă pigulire; *ciug* din ciocu, se dice și *ciuguire*; mîna găinele, căci ciugulescū crastaveții; s'au coptū strugurii, dar 'i ciugulescū paserile. Häher nemț. o pasere, carea trăiesce din ghindă, din jirū, alune etc. eară e unu felū de ciocnitore; häh = *cac*, pentrucă c trece în h.

c) *La instrumente.* Ciocanu, instrumentū de ferū, la unu capetū de regulă cu vârfu, ca cioculū de pasere; uneori în locū de vârfu cu formă de securită. Csákány ung. (ciacani) în asemenea formă, acūși cu vârfu ca ciocu, acūși cu securită. La noi ciocanulū are mînerū scurtū, la ung. csákány e băgatū într'o bătă și se folosece și ca bătă de preumblare, ceeaaltă parte seū capetū a ciocanulū e latū și acūși pătratū acūși rotundū. Verbulū e: *ciocănire*, a bate cu ciocanulū. Ciocanu se numesce și cocianulū de cucuruzū, după ce s'a curățitu de bómbe; inima de curechiū (varză) după-ce s'au tăiatū frunțele, pentrucă aū o formă de ciocanu, la vârfu e subțire, la capu e mai latū, mai grosū; cogollo span. ciocanu. Cacciatoja ital. ciocanu, pisăzătorū de ferū cachar span. a sparge în dărăbele; cachada sp. ciocnitoră cu unu instrumentū în capu; chuchurrar, span. cu ciocanulū a face mărunțu; choque fr. pisăzătorū, choquer fr. a ciocni; choc fr. ciocnitoră; *ciocnire* rom. a ciocni p. e. oū cu oū; apoi ciocnire a lovi; a se ciocni armata cu armata în luptă; gag în sanscrita, ciocnire, lovire, luptare. Chocar span. a se ciocni, a se lovi; apoi: a lovi, a vătama. Chocador span. o persoană, ori objectū, ce se ciocnesce cu altulū; apoi ciocnitoră; coceador sp. calulū, carele lovesce cu picioarele.

d) *Cac = vârfu si tăișu ascuțitu.* Cacumen lat. cacume ital. vârfu de ceva ce e ascuțitu p. e. de suliță, de săgétă de cuțitu etc. cocuzzo ital. vârfu dela ceva ascuțitu; cocca ital. săgétă, coccare a pune săgéta în arcū; kákat ung. unu cuiū la plugū; cachetas sp. dinții dela bravă; coche fr. cochoire fr. cuțitu; coche fr. tăiatură; cochillo și cu-

chillo span. vîrfu, colțu, cuțitu. Cocale sp. harpună, cogechea sp. secerișu; cogujon și eugujon sp. colțulu dela ceva (colțulu asemenea are conceptulu de ascuțitu, e din o rădăcină cu latinulu culter, cuțitu) cuchilla sp. cuțitu, securiță, spadă; gente dela cuchilla span. măcelariu; — cuchillada sp. tăiatură și lovitură cu un instrumentu cuchillico sp. cuțitelu, cuchillon sp. cuțitoniu. Coxilla port. (coc-silla) cuțitu, spadă. Cachetero sp. unu felu de cuțitu, de punnaru alu ucigătorulu; cachicuerno sp. cuțitu cu măneru de cornu; chacina sp. carne mărunțu tăiată, tocană. Chicot fr. țandere, țipligi, iescii; chicote sp. capetu.

Dela *cac*, a tăia, avemu: a *ciocârți* a tăia câte puțnu, a *ciopli*

F. Cac însemnă totu ce are formă ca globulu, și apröpe rotundu.

Cakra sanscr. kyktos grec. ciclu, circulü etc. kyklos gr. rotundu în formă de cercu, — kyklas $\omega\kappa\alpha$, timpulü anulu, ce se reîntorce în cursu de ceru; kyklazo mergu împrejurü; kykleo me întorcü în cercu; kyklias rotundu, în formă de cercu, kykloma corónă, cunună, și alte mai multe.

a) cac = fructe de arbori și de alte plante.

Arborii și o mulțime de plante mai naltişore ne-arü duce la conceptulu de: mare, naltü; dar la clasa acësta de numiri, — în parte, florile cari crescü cu unu felu de bömbe, și ca struguri, în parte și deosebı fructele, cari suntu ca globurile și globulețele, — conceptulu e: rotundu, începëndü dela o ludaiă (bostan), pepene etc. până la strugurei, și ici colea trecëndü și la rădăcini, cari pentru unele plante, forméză fructele lorü.

Cacao unu arbore, fr. cacotier și cacaoyer, ital. cacao; cacao se numescü și bömbele de cacao, cari în atare modü se amestecă în *Ciocolada*. Cachumbo span. arborele de nucü de coco. Cacaderia lat. măceșu rom. (și rosa canină). Cakile mustarü de de mare, o plantă cu flori ca struguri și cu postaje măduöse. Cagarria span. unu burete ce are forma unu mēru, respective cucuruzü de bradü. *Ciuculete* și *ciuciurete* (Dicț. Ac. Rom). Unu felu ce burete, și fiindü, că are forma ca o pălărie, ca o căciulă, pöte dä s'arü fi pututu înșira și la C e.

Cica în India unu arborelü, ce face bömbe ca cireșele. Cichorium lat. $\kappa\iota\chi\omega\sigma\sigma\upsilon\nu$ gr. cicoria ital. chicorie fr. o plantă cu rădăcinele bune de mâncare, din cari se face adausü la cafă. Cicuta lat. ceguta span. cigue fran. cucuta rom. fructulu ei e în formă ca cugla de lature apăsatu, nemț. Wasserschierling. În America se află *Tsuga abies canadensis*, nemț. Schierlingstanne, unu bradü, ce sēmenă la frunțe cu cicuta. În *Tsuga* reafiamü Ciuga = cucută. Kekidion grec. gorgósă.

Coca ital. și fr. genü de plante din Peru; Kokon gr. coccone ital. și fr. genü de plante din Peru; kokkon gr. coccone ital. și fr. fructulu mai multorü arbori; bömă de granatü; coccuta lat. și ital. cocculle fr. fructulu mai multorü feluri de arbori și plante; coccus nucifera, fr. cocotier, port. coquero, — cocos arbore, și

cocos nuca de cocos, (nem. kokuszhusz) coco fr. cocco ital. nucile sîntu marî ca unû capû de omû și rotunde, unele puținû lungurețe, și din unele prin atare fermentațiune se face vinû, Kogelwein nemț. Coccolaba tufe de arborî în America, arbore de strugurî (Traubenbaum); Coqueret fr. cirêșă jidovescă; Coquelicot fr. macû sêlbatecû.

Cócuză rom. (lat. Grossulariae acinus după Diet. A. R.) o plantă mică, pe delurî cu pădurî, face unû rodû ca o bômbă și e roșiă când e còptă. După Diet. Ac. Rom. còcuză se numescû și agrijiî, carî sîntû albî și roșiî și apoi și strugureiî. Kokoja, kokonya ung. Heidelbeere nemț. mirtillo ital. Cacis fr. ribes ital. adecă ribislă la noi, precum și strugureiî. Cocco ital. Scharlachbeere; cocolla ital. bômbă (baie grain fr). kôkény ung. (Cochenî) ital. prugnola nemț. Schlehe, rom. porumbele.

Cucuma lat. (gen. cucumeris) crastavete; cucurbita lat. *cucurbetă* și *curcubetă* rom. unû soiû de ludaiă sêu de bostanû; Co-comero ital. lubeniță (pepene de apă); Cocuzza și cucuzza ital. cucurbetă (kürbisz nemț. fără primulû *cu*).

b) *Cac* = sîmbure și sêmênță de arborî și de plante.

Cacaua, sêmênță de cacao; kikkos grec. cicus lat. cicco și chico ital. chiche fr. grăunte de ceva, p. e. de grăû, de piperû etc. Cicer lat. cicerchia ital. cicercha span. Kichern nemț. unû felû de mazerică; pois de chiche fr. Cicer lat. însemnă și năgelû pe față etc. se țice că Cicero a avutû năgei pe față și de aci și-arû avé numele; atunci: *Cic* = năgelû, *er* omû. Kokkon gr. coccone ital. sîmburele fructiferû de pinû.

Cucuruzû sêu păpușoiû sêu porumbû la noi, cuculiciû la macedo români, cucuruzû de bradû, $\alpha\chi\rho\sigma$ gr. (Cachriis) a) spiculû de flóre și de fructû de rosmarinû și de alte plante de felulû acesta la Theophrates 287 ant. Christosû și Dioscorides 60 după Christosû); b) *cucuruzû de bradû*, Tannenzaphen la Theophrates, tobuzû de pinû. Kakh = kax = cac $\alpha\chi\rho\sigma\sigma\sigma\sigma\sigma$, cucuruzû — purtătorû, ce rodescû spicurile de florile sêu de fructele $\alpha\chi\rho\nu\sigma$. $\alpha\chi\rho\nu\sigma$ la Otiban 363 după Christosû însemnă și orđû (hordeum); Cachridias artos gr. pâne de orđû; $\alpha\chi\rho\nu\delta\iota\alpha\varsigma$ $\pi\sigma\sigma$ gr. unû felû de grăû Pyros = grăû la Homerû, Arrianû și Plato; pyrophoros roditorû, purtătorû de grăû. Pyr = por din porumbû la noi, nu golumbulû ci cucuruzulû, din *bar*, *far*, *par*, bômbă?). În cuvêntulû cucuruzû, conceptulû e: bombosû. Cocconare lat. nucleus pineus, fructulû, sim-

*) *Bar* la Ariî și Celți însemnă bômbă. La Nemțî Beere, bômbă; *eper* ung. fragă; *fru* din fraga = *bar* — *far*; bômbă *pru* din prună = *bar*: *par*, *mur* din mura = *bar*, *mar*, ital. mora; smeură e = *mură*, dar s'a pusû s înainte și vocala s'a diftongitû: *eû*; Pîrum lat. pară rom. pera sp. Bir-ne nemț. *unde bir*, *pir*, *per* *por* = *bar*, bômbă. Berberis sp. Beerstrauch nemț. berengena sp. Tollapfelû nemț. Dêcă trecemû la alte concepte, asemene de sêmênță, de rotundû, aflămû: barrueco sp. Perle nemț. mârgea rom. unde *bar* — *per*, *mar* asemene sîntû identice. *Brote* la span. pufulû dela flóre, ce asemene e rotundû, bromo sp. ovêșû sâlbatecû, *bro* = *bar*; birla sp. cuglă: burma rom. inelû, *bar* = rotundû, și alte multe asemeni și din alte rădăcinî.

burele de pină. Kokkos gr. sîmburele (osul) dela fructele de a borî, deosebi de granatî 2. b6mbă 3. pilulă. În compozițiune, kokkodaphnon, b6mbă de dafinî (de laurî); kokkothrastes gr. o pasere, ciocnîtore de simburî; kokkobaros gr. o pasere mîncătore de simburî; Kokkymelon gr. prună. Kokkalos gr. sîmbure de bradî. Din kokkos gr. diminutivî: kokkarion și Kokkion.

Cagarria sp. unî burete, dar apriatî se descrie, cã are o formă de cucuruzî de bradî. Florile de nucî și alți pomî se dicî: *ciucure de nucî*, pentru cã e ca unî ciucure, ce s6mãnã unî strugure cu b6mbe: ciucurele asemenea stã din globulețe = b6mbe.

c) *Cac* = globă, globulețî, rotundî.

Dupã forma fãcutã de naturã și 6menîi aũ fãcutî asemenea forme și le-aũ datî asemenea numiri, pentru ac6sta asemenea concepte, purcedî din aceeași rãdãcinã. Kugel nemț. cugla rom. în unele pãrți, unî globușelî. Chochar span. a arunca cugla; Cochonet sp. unî jocî de cugle; Choclon span. joculî de cugla de a o arunca prin unî cercî, inelî; Kyklas gr. rotundî, în formã de cercî; Kyklos gr. inelî, cercî etc.

Cioca ital. ceva în formã de globî; *Cioclina* rom. (Dict. Ac. R.) globulî dela șeua, diminutivî din ciocla. Chocallo, chucallo span. cercelî. *Ghiogã* rom. a) boldulî, capulî dela acî; b) mociocã, o bătã, la v6rfî cu capî, cu nodî. Dict. Ac. R. dice și cãciulia bătului. Cachiporra span. unî bätu scurtî și grosî cu unî nodî la capî; *porra* înseamnă bätulî (parulî), *Cachi* = ghiogã, globî⁹⁾. D6rã aci s'arũ putea înșira mai bine; *Ciocco* ital. Cachopo sp. trunchiî, butucî ce e ciuntatî de crengî, de colțurî și capetã o formã rotundã. *Cocoloșî* rom. ceva în formã rotundã, de globî; a cocoloși, a grãmãdi ceva, a face ca unî globî, și-a bãgatî haina într'o straițã și t6tã a cocoloșit'o. — Cogo lat. între altele a aduna la olaltã. Aci putemî de nouî a înșira *ciucure*, care stã din multe globulețe = goglețe.

G) *Cac* înseamnă totî ce e scobitî, mai puținî ori mai multî, afundî.

Mai susũ arãtai, cã *cac* înseamnă ascuțitî și globî, dou6 concepte de înțelesî contrarî, aci, cã *cac* înseamnă, ce e scobitî, în ce bagî fluiditate, seũ alte obiecte. Totî ce e de lemnî, de pãm6ntî seũ și de atare metalî și e fãcutî ad6ncî, ca sã încapã ceva, și aceste sîntî, preste totî instrumente pentru usulî de t6tã țiuã.

Kaukos și Kauka grec. Caucos lat. *Cãucî* rom. Cãculî e de lemnî. o parte stã din mãnerî cam de o palmã de lungî, altã parte din o formã de lingurã, mai multî rotundã decãtî lungur6țã și afundî scobitã. Se aflã la sãtenî lãngã vãsutulî (ciub6rulî, șof6ulî) cu apã;

⁹⁾ Mociocã are asemenea conceptulî de: rotundî, nodî, capî, globî, b6mbã, din rãdãcina: *bac*, de unde p. e. *bacca*, b6mbã; *mac*, lat. pupaver, are fructî rotundî; *mãceșî*, makk ung. ghindã, = glandulã; *moc-ca*, cafã etc. În mociocã o e eufonicã.

cu căucul scotă apă din văsuț și béu, séu tórna în ólá orí în altú vasú *Căucelú* rom. unú Căucú micú. Cauchil span. (caucil) văsuț de apă, adecă: Căucelú.

Cochlear lat. Cuchiajo ital. lingură Cuchiaja ital. lingură mare de turnatú: Cucharella sp. linguriță; Cuchar span. lingură, ce asemena e scobită, dar mai puțnú decâtú căuculú și ceva mai lungurétă. Cochlearia lat. Löffelkraut, după litere érba lingurei. Cacha basq. lingură.

Cocharo sp. păharú de lemnú, coque fr. șólú (fingea); técă, cocot basq. păharú, — Cachucho span. tulbă, vagină pentru săgeți, Kócher nemț. totú aceea.

Kakkábe și kakkábos gr. cacabus lat. unú vasú de pámêntú cu trei picióre, analogú cratiței (hêrbeiceí); cogolo ital. hêrbeică și Cigaia.

Cacela sp. Cacillo span. castrolă mică, caquerolle fr. castrolă; Koukoumion gr. cucuma lat. căldare, castrolă; Cocoma ital. cană, cantă, vasú; coculus lat. vasú de coptú, coquemar fr. o căldăruță în carea se punú uiegie (flășele).

Cacharo sp. unú vasú, cachucho sp. o măsură pentru oleú; Caque fr. caquelle fr. văsuț micú, deosebi în care se punú pesci; Cajuca sp. o ladă, ce forméză o măsură de bucate, în Khile totú aceea se numesce cajon; Caliz sp. măsură de bucate. Cocha sp. unú văsuț pentru spălatulú metalelorú; Cuchar sp. a) ciuběrú (șofeu), b) măsură de bucate; Cuchiaja ital. ciuberú (mai susú s'a arătatú, că însémná și lingură de turnatú). *Ciocanú* rom. o măsură pentru beuturi.

Cacha marina sp. unú felú de carú pentru căruțatú; Cochio ital. coche sp. și fr. o luntre séu o barcă, cu carea se transpórtă victuale la piață; b) *cocia*, ung. kocsi, nemț. Kutsche. Și luntrea și cocia e în ce încape și se pune ceva pentru transportare; *chichitá* rom. lada dela cocia, *chichinéța* rom. o chiliă strimțá; Coquereau fr. o luntriță.

Cucchiara ital. lopată, carea asemene e ceva scobită; *Cigaia* rom. în carea se cocú scoverdile, — după formă stă aprópe de cogola ital. hêrbeică. În câtú se rostesce tigaia, atunci e din o rădăcină cu teganon gr., Tiegel nemț.

Cauce sp. canalú prin care curge apă; Cacara și caucera sp. totú aceea; *scocú* și *scogú* rom. a) canalulú dela móră prin care curge apă; b) duda, țevia, prin care se strecore apa de pe streșină (stilicidium lat.); *Ghiocú* rom. (Dicț. Ac. R.) vulva, canalú genitalú; Chiaggia ital. clócă canalú prin care se scurge spurcăciunea.

Cicuta amú înșirat'o mai susú în classa pentru conceptulú de globú, rotundú, cu referință la flórea, la fructulú ei; dar cicuta sp. însémná și fluerú, cimpoiú. Cicuta rom. *cucută* e o plantă a cării tulei sântú goli în lăuntru, ca țevile, și prunciú români încă facú fluerú și respective carabă din cucută; stilulú ei e găuritú, ca unú canalú.

H) *Cac* înseamnă totu ce îmbracă, ce acopere, ce scutesce, ce ascunde, ce închide.

Kag în sanscr. a acoperi; Cacher fr. a acoperi a ascunde; guh în sanscr. a acoperi (*k* în *g*, *g* în *h*); Kaksá în sanscr. ce e îngrăditu, ce e închisu, curte; Kaksá în sanscr. pórtă, cu conceptu de închidetóre; până ce la noi pórtă e din *bar* = *por* (porus deschisu) și *da* = *ta* locu, dar *bar* înseamnă și a închide); kac'ca în sanscr. țermure, ce asemenea e ca o îngrădire, ce închide apa.

a) *îmbrăcăminte pentru ómenî.*

Căucă (Dicț. Ac R). acopereméntu de capu, pălăria seú c. ciula de preotú, la gură mai strimta, la fundu mai lata. Sub *C*) e la conceptulu capu amú înșiratu și acopereméntulu de capu. *Cojoc* rom. îmbrăcăméntu de pele de oiă, din cójă, carea asemenea acopere trupulu óei; cója de arbore, cója de pâne ce îmbracă, ce acopere. *Cojaccio* ital. pele rea; *cojajo* și *cojaro* sp. neguțătoru de pei, *cojeto* guleru de pele; din cójă, *cojocu* la noi *Cojocariu*, dirigătoru de pei. — *Cache-col* fr. învelitóre de grumazu; *Cache-nez* fr. velu de nasu, de față, ce acopere; *cachera* sp. o haină de lână cu pėru lungu; *Cachondas* sp. unu felu de pantalonu; *chacuaco* sp. unu omú îmbrăcatu prostesce, țerenesce, rėu; *ciclaton*. sp. o haină lungă, unu felu de tunică. *Ciocî* rom. călțunî ce se îmbracă peste cisme *Ciclada* span. unu felu de haină de durmitu pentru femeî; *Chichonera* sp. o pălăria pentru copii; — *Cogulla* sp. haina de desupra a călugăriloru *Benedictinî*. A *cocoloși* ceva rom. a ascunde, a acoperi.

b) *îmbrăcăméntu pentru animale.*

Kac'ciapa în sancr. bróscă țestosă; carea e acoperita încățu și póte ascunde capulu și labele. *Kochlias* gr. cochlea lat. *scoică*, melcú; din cochlea *o* s'a diftongitu în *oi*, și *l* s'a immoiatu, apoi punėndu-se *s* innainte s'a formatu: *coică*, *scoică*. *Coquille* fr. *Coquillage* fr. *scoică*, melcú, carele și acopere totu trupulu în căsulia sa. *Kagyló* ung. (cagî-la) *scoică*, *csiga* ung. (*ciga*) melcú. Eú aci asú înșira: *ghiocú* și ghióce rom. scórța, cója în carea e înveluitu oulu; asemenea ghióce de nucă, de ghindă și alte plante (Dicț. Ac. R. deduce din: *quillioca* lat). *Kokkon* gr. *coccone* fr. ital. *gogóșă*, (*k* în *g*) seú oulu de mătasă dela vermiu de mătasă⁹⁾.

c) *Îmbrăcăminte pentru plante.*

Kikkos gr. *cicus* lat. *cica*, *cicca* it. fr. *pelisóra* ce acopere bómbele, semėntele, în genere fructele. *Coque* fr. *postaiă*, *ghijă*, *ghijă* însăși din *cic*, *ghic*, și *g* din urmă în *gi* = *j*. *Cója* rom. = *coc* =

⁹⁾ Vermiu, insectele ce esú din *gogóșă*, din *kokkon*, încă aú numele purcesú din *kokkon*. Mi-a fostu greú de a-í putea înșira în atare clasă, pentru acésta'í înșiru aci. *Cacchione* it. verme; ouė de musce; *cachinosa* it. *vermenosú*. *Coccidae* lat. familiu de gongu, *cocoso* sp. *vermenosú*, *qoqo* sp. verme de gráu (gărgărită); *Cuca* sp. unu felu de omidă, de verme, ce róde fructele; *cucó* sp. o omidă négră, *cucarach* sp. insectulu cu multe picioare, *cuceron* fr. verme de mazere, *kukacz* ung. verme.

cog, cogi, = *coj*, asemenea e îmbrăcământul nu numai pentru arbori anume trupină și crejile lor; p. e. *cójă* de stejar, de salcă etc. ci și pentru unele fructe, p. e. *cójă* de nucă, de ghindă etc. ba trece și la *cójă* de pită etc. *Cocianu* a) un cucuruz îmbrăcat în ghije ce sânt foarte verzi și late, lungi; b) cocianu fără frunze și bômbe, ce l'amă înșiratu la conceptul de ciocan.

d) *Instrumente cari acoperă, închidă ceva.*

Kakuba în sanscr. mreja, ce o pörtă un vênător și în carea bagă vênatul p. e. paserea, iepurele. Cica sp. pungă, bursă, ci-gola sp. mreje de pesci. Cogedera sp. coșniță de stupi (döră e bine și coșniță, cum e span. cogecna și cosecha, secerișu) coglai ital. pungă, săcuietu de pele, cojin sp. o perină, cojinite sp. perinuță, cucino ital. perină; cucharalo sp. săcuietu de pele, cucuphe fr. un sac pentru ierburi, qoja sp. coșara seceretorului în carea bagă numai spicurile, tăiate, căci patele remase se cosesc, un secerișu, ca să nu se përdă mulți grăunti.

e) *Casele și ce sânt asemenea scutiri pentru omeni și animale.*

Kuhara în sanscr. pesceră b) grópă; Guha în sanscr. totu aceea; (kuh = guh); kakuba sanscr. un prejur hotăritu cu hotare, un cercu din țară; aci aflăm asemenea conceptul de luat împrejur, imprejuratu, încungiuratu. Cachot fr. tenniță, cage fr. tenniță, b) gălișcă pentru paseri; la 4 în partea generală amă aretată, că *kag*, în sanscrita însemnă a acoperi; cache fr. locu de ascuns; unde asemenea te acoperi, ca să te faci nevêdut; Cache-cache fr. jocul de ascuns; Cachulera sp. locul unde te ascunzi b) pesteră; Cuccaja ital. cuib, unele paseri l'u facu ca un glob și numai usă au pe unde se bagă și esu, guha sanscr. peștera; b) cuib: cahuerco sp. grópă de mormentu; — Chocilla sp. colibă, kukolla ung. colibă. În clasa acêsta noi înșirăm: *Cocina*, în carea se închid porci, — și *cucióbă* o căsuliă, o casă mică pentru săraci.

D) *Cac însemnă glas, cântare, vorbă.*

Din rădăcina *Cac*, cu acestu conceptu, purcedu o mulțime de nume pentru paseri și unele insecte cântătoare.

Kak, kakk în sanscr. a rîde, kac în sanscr. a suna, kug în sanscr. a suna, a cânta, deosebi despre paseri; kug'ita sanscr. sunetu. Kakk = qagg sanscr. a rîde; qag scr. a suna, qug scr. a suna, deosebi despre paseri. Caks sanscr. a țice, a vorbi. Cachinus lat. cachino ital. chachota sp. risu cu hohotu, cu bucuriă, *hohotu* rom. (hohotu. *hoh* = *coc, gog, hoh*) risu cu glas mare; când rîde omul sună sunetele: hahaha, hohoho, — verbele formate sânt imitațiunea acestor sunete, glasuri; kaczagás ung. rîdere cu sunetu, cachinatio lat. rîdere cu hohotu; Kôhög ung. tușesce (*kôh* = *kak, kah, kôh*) chicoter fr. a se certă, caquet fr. flécătu, vorbă de flécuri, chuchoter fr. a șopti; Chiuechiurlaja sp. cioroboru, vorbă multă cu larmă, unde sânt mai mulți la olaltă. Kachazo gr. kaghphazo gr. kokkazo gr. kokkyzo gr. cachinari lat. cuchichiar sp. caque fer fr. gackern

nemț. găgolni ung. a cârați, a face ca o pasere, găscă etc. csacsogni ung. a vorbi a flecheti, csacsogó, flechetitorü. La Români e în usă cuvântul: *cică* Dicț. Ac. R. țice că însemnă: *țice*, că p. e. mama *cică* nu face ce vrei tu, și îndrumă la țicere. Eu acestü *cică* 'ă află purcesü din rădăcina *cac* ce însemnă a vorbi, a țice. *Cică* rom. unulü seü una cării nu-ı mai țace gura.

Să vedemü mai äntëiü numirile de paseri în sanscrita. Cakora și kukara, lat. perdix. nemț Rebluhn, potêrnică; peringă. Kekin păunü, keka strigätulü păunulü, kókila cuculus = cucü din India; Kukkula și kukkuba, cocoșulü. Kaka și kăga ciöră, kakala și kakôla, corbü. Töte aceste nume sântü după imitațiunea glasulü paserilorü, și însuși glasulü se numesce: kak.

Kakabe, kakkábe și kakabos gr. potêrnică, kakkabizo gr. a cârați, a cânta, a face ca kakabe; kakkazo gr. dela strigarea gănelorü ce vreu să ouă; Kokkoboas gr. cocoșulü (boas din baáo strigü, *as* ființa, deci ființa ce strigă kokko), kokky grec. strigätulü cuculü, kokkyzo gr. strigă ca cuculü, ca cocoșulü; kokkyx gr. cuculus lat. cuculo it. *cucü*, nemț. kukuch, ung. kakuk. Kokkystos gr. strigătorulü sberătorulü, cucurigătorulü. Cog fr. coch ang. cocoșü, cochet fr. cocoșelü, cacareador sp. cocoșulü, carele cucurigă, — găina carea neîncetată cârae. Cacarear sp. gackern nemț. a cârați, chaca și choca sp. potêrnică, peringă. Chocard fr. ciöră de Alpî. Csoka ung. o pasere; Chucha sp. o pasere. Cochigato o pasere în Mexico ¹⁰). Kikkabe gr. buhă de nópte, Kikkabizo a face ca ácësta buhă; Kikymis și kikymos gr. buha de nópte, Koukoubaiia gr. Koukoyphos gr. totü aceea, nemț. Nachteule; Coccoveggia buhă; Chucho span. unü felü de buhă, pasere de nópte. *Cucuvaiä* și *cucuveică* rom. = buhă; apoi ciovica și cuveica; de unde se vede, că a cădütü primulü: *cu*; civetta ital. chouette fr. *ciuhurezü* rom. pela Lipova,

¹⁰) Cocoșulü lat. e gallus și găina e gallina. Numele acestora asemenea se deduce dela o rădăcină, ce însemnă: a cânta, a vorbi, a cârați. Gale în sanscr. însemnă; cântü, lat. cano; galp în scr. a țice, a vorbi, și în cuvântulü nemț. Nachtigal, privighietóre anume în *gal* sufixulü, se reafă *gale* sanscr. a cânta (cântătóre de nópte) asemenea: gallus, cântătorü, gallina cântătóre), câraítóre. Eu din rădăcina: *gal* deducü: glasü, *gla* = din *gal* strämütându-se literile; *glasü*, *gläsuescú*, adecă cântü. Dar în sanscrita și *kal* însemnă atăta câtü *gal* = a cânta, a suna; din acestü *kal*, *cal*, și strämütându-se literile ca în *cla*, *clo*, deducü românesculü: *clopotü*, harangulü dela biserică, *clopofelü*, clopotü mai micü; din acestü *kal* e la Nemți: Klang, glasü, Klage plansöre, klingen etc. Hana la gothi, Hahn la Nemți se chiamă cocoșulü și unü deducü numele din rădăcina *can*, de unde latinulü cano cântü. Dar asta o tragü la indoelä; bärbätusulü tutchei (tutcel) la noi se țice: tut *can*, a curchei (curcei) se țice *curcan*, și eü pe Hahn germ. 'lú indentificü cu acestü: *can*; cocoșulü și găinele. curcele, tutcele sântü animale aduse din India, din Asia. Să luämü în considerațiunea pozițiunea bärbätusulü la găini și curce (= tutce) și o vedemü domnitóre, stăpänitóre peste 10-20 de femeine, le conduce, le disciplinéză. Kan, chan în Asia insemnă stăpänü, domnü, — eu acestü kan 'lú reafă în tut *can*, cur *can*, Hahn. Cina ia Celți căpitanü, kende la ung. odată, duce căpitanü; ce-cina celt căpitanü micü, can = capü celt.

asemene bubă; (strigă cihu, ciuhu, — rez se vede din o rădăcină cu *rigo* din cucu-rigă, *viki* din kikiriki); pruncii au espresiunea: Ciuhurezū brezū, domnulū din pădure. *Ciuciurete* rom. o pasere de nopțe, și *ciuciurețū*, (și *ciurețū*, *ciureqū*). *Caecua* lat. (după Dict. Ac. R.) o pasere de nopțe, noctua.

Cicada lat. a) greulușū b) metaforice o persōnă, carea neîn-cetatū vorbește, de nu-i mai stă gura. *Cicada* și *cigala* ital. greulușū, locustă, b) o persōnă, cărī nu-i mai stă gura, o flechetitōre (Schwätzerin nemț.); *cigarra* și *chicharra* sp. vorbitōre de flechete; *Cantar la chicharra* sp. cântă greulușulū, e timpū de vară; *Ser una chicharra* sp. a fi unū greulușū adecă, 'ți umblă gura ca mōra. *Cigale* fr. greulușū de arbore. *Cico* sp. unū greulușū, o lăcustă mică. *Cicalare* ital. a flecheti, a vorbi lucruri gōle, *cicalio* clevetitură, flechetitură; — eacă aci e *cica* rom. a dice a vorbi; *Cuccovata* it. vorbă fără de folosū. *Chacharear* sp. a flecheti. *Greulușū* rom. vine din rădăcina *gar* a grăi (gerio gr.) și stă aprōpe de latinulū: *garrulus*, flechetitorū; *garrio* lat. a cărāi (din *gar*) ca paserile. Unii deducū *locusta* din lat. loqui, a vorbi a grăi; dar *locusta* dōră e mai multū *lac* omă, decătū vorbitōre¹¹⁾.

În acestū modū rădăcina *cac* (afară de clasa cu înțelesulū: munte, naltū etc. împărtășită în lucrarea „Caucalandū“) aci, pentru cuvintele comune amū clasificatō sematologice în alte 9 clase și în 27 de subclase în privința înțelesurilorū, și deosebī din limbele romanice, și pōte că unele înțelesuri se mai putēū împărți și subîmpărți. În „Familia“ din 1889 pag. 401 și următōrele amū publicatū: *Limbistica comparativă asupra rădăcinei cad* după asemene sistemă dar și cu analogie din mai multe limbi străine. Pōte că sūntū puțini, cărī se interesază de lucrări secī filologice, dar acestī puțini decă vorū combina cele împărtășite, vorū ajunge la convingere:

a) că acēsta sistemă filologică e cea mai chieimată de a cunoște modulū, că cum s'au formatū cuvintele singulare la felurite popōre, că ce filosofă de limbă au avutū popōrele în formarea cuvintelorū, și prin aceste, în formarea limbelorū lorū;

b) că pentru etimologiă și filologiă nu numai literile constitue elementele cuvintelorū, ci și ba mai multū înțelesulū, conceptulū, care literilorū le dă însuflețire, spiritū limbisticū;

c) că etimologulū și filologulū, carele nu studieză și nu cunoște sematologice înțelesurile unei rădăcini, nu va fi în stare ca

¹¹⁾ Mai nainte de a incheia, încă despre unū conceptū. *κηκίω* gr. a isvori, a eși afară. *κηκίς* gr. totū ce isvoresce, ce ese afară umezală, grāsime etc. *καχλαριο* gr. a isvori a eși afară; *κοχυδεω* gr. a curge tare, a curge multū, caccole it. urdorī de ochi; din acestū *urd* e a urdina, a eși afară; *Kakao* gr. cacare lat. ital. rom. cagar sp. a eși afară, a urdina. *Cacharello* it. Cagajon și cagarruta sp. *căcărēză* rom. gunoiū de capre, oi, iepurī etc. *Cacchio* it. lastarū, ce ese afară din arbore. Pōte că și cele din nota a ⁹⁾ vermiū, carī esū din *kokkon*, incătū s'arū putea înșira sub acestū conceptū.

să hotărăscă înțelesurile celorlalte mai multe cuvinte purcese din aceeași rădăcină, acela e mai mult un ghicitor, decât un decizător de înțelesuri.

Dacă cineva se interesează de aceste scrutări și respective de etimologia și filologia limbei românești, are numai să facă analogii sematologice, din cuvintele ce le amă arătată purcese din rădăcina *ca-*, cu cuvintele din dicționarul și glosarul Academiei Române, și se va convinge, că în aceste va afla atâte confuziuni sematologice, încâtă nici și-ară putea închipui. Tocmai așa stă lucrarea încă și față de lucrările limbistice (cu referință la limba noastră) ale literaților străini.

Și acestă rezultată eă 'lă consideră de folositoră pentru limba românească.

Dr. At. Marienescu.

BIBLIOGRAFIA.

Daco-romanische Sprach- und Geschichtsforschung. (Scrutare de limba și istoria daco-romană de *Simeon Manguica*).

Simeonă Manguica, avocată în Oravița montană și membrulă onorară ală Academiei române din Bucuresci, a răpausată în 4 Decembre n. 1890 în Oravița montană. În Nrulă 51 din 1890 ală Familiei amă publicată părți din biografia lui. Reposatulă în 17 Novembre 1890 'mă scrisă: „Eu daă acum la lumină: „Daco-romanische „Sprach- und Geschichtsforschung“ se tipăresce aci în Oravița „12 côle sântă deja tipărite mai sântă vr'o 2—3 de tipărită. Acestă volumă forméză partea I-a. Dacă voiă avea încă dăile, voiă publica și partea a II-a. Din timpulă epistolei până la mórte, a mai tipărită 2 côle și 11 pagină și s'a încheiată opulă cu 235 de pagină și precum sântă informată, câteva notițe aă remasă ne-tipărite.

Acestă opă e depusă în comisiune la librari: W. Krafft în Sibii, K. F. Hohler în Lipsca și Socecă et Teclu în Bucuresci, și se pôte cumpăra cu 1 fl. 50 cr.

Opulă e scrisă în limba germană pentruca lumii mară și culte (adeseori rătăcită asupra lucrurilor românești), să-ă aducă lumină despre natura limbei românești, și să-ă lămurăscă adevărulă în unele materii istorice.

Materialulă opulă se împarte în XVI părți. Voiă face împărțire despre cuprinsulă opulă.

A) *Partea Limbistică.*

I. Ce înțelegem sub limbile romanice? II. Amestecarea limbilor. III. Limba daco-romană în relațiune cu limbile romanice occidentale. IV. Limbile romanice în relațiune cu limba latină. V. Limba română rustică. VI. Etimologia. VII. Competința limbilor străini în etimologia daco-română. VIII. Ortografia daco-română. IX. Fonologia (învățătura despre sunete). X. Morfologia (învățătura despre forme). XI. Materialul lexicalic de cuvinte.

B. *Partea istorică.*

XII. Nestorul cronicarului rusesc și Volochii seî. XIII. Cronica lui Hurul și expedițiunea mare militară a regelui Ladislaș Cumanul în Moldavia. XIV. Colinda, originea și însemnătatea ei astronomică și calendarică. XV. Valachiile lui Kekaomenos, a scriitorului bizantin din secolul al II-lea, și provincia Latinorum seú Moro-Walachilor ai lui Diokleates din secolul al 12-lea. XVI. Numele Walach seú Vlach și însemnătatea lui istorică

Tóte aceste sîntu materii de interes românesc și literar și sîntu lucrute cu cunoscințe frumoșe, încátu opul merită ca să'lu aibă fiă-care român carele scie nemșesce și se geréză de inteligent român. Acestu opă ne demustră, câtă perdere sufere literatura noastră prin mórtea acestui literat.

La timpul seú voiú reveni asupra unor materii din acestu opă prețios.

Dr. At. M. Marienescu.

Întrebări de educațiune și instructiune. Studii pedagogice, de Dr. Petru Spanu. Sibiu, tipografia arhidieceșană 1891 8° mare, pag. 128. Prețulu 1 fl.

Conținutul broșurei după indice este următorul: 1. Utilitarismul în școlă; 2. Societatea și educațiunea publică; 3. Individualitatea în educațiune; 4. Știință în școlă și afară de școlă; 5. Cestiunea educațiunei femeii; 6. Sistemul gimnasial; 7. Excursiunile școlare; 8. Organizarea unui seminariu academic pedagogic. Cestiuni de actualitate, deslegate în spiritul Pedagogiei școlei lui *Herbart* și scrise într'unu stil poporal, încátu pot fi cetite cu pricepere și folos și de învătăorii cu mai puțină cualificațiune. Cea dela numărul 4 s'a publicat pentru prima óră în „Transilvania“ din anul exp'ratu.

Istoria biblică în versuri a vechiului și noului testament cu 108 ilustrațiuni, despre momentele mai însemnate din istoria biblică. Editura și proprietatea librăriei Nicolae I. Ciurcu. Brașov. Formatul 8° în două broșuri de 56 pagine, prețulu 12 cr.

PARTEA OFICIALĂ.

Nr. 135/1891.

Procesul verbal

al comitetului Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința dela 27 Aprilie n. 1891.

Președinte: G. Barițiu. Membrii prezenți: Dr. Il. Pușcariu, vice-preș., Ioan Hania, P. Cosma, I. Popescu, Z. Boiu, I. St. Șuluțu, I. V. Russu, I. Crețu, G. Candrea cassariu.

Secretar: Dr. I. Crișianu.

Nr. 55. Secretarul II. raportează asupra petițiilor, cari au intrat la comitet în urma concluderii de sub Nr. 45 de dto 31 Ianuarie a. c. pentru conferirea a 11 ajutoare de câte 25 fl. la an, menite pentru învățacei de meserii dintre acestea ajutoare 6 se vor ocupa imediat, erau 5 numai cu începere dela 1 Iulie a. c.

De toate au intrat în termenul fixat 27 petițiuni, erau după expirarea acestui termen 2. Între concurenți se află: 7 fauri, 5 cismari, 2 croitori, 2 rotari, 3 cojocari, 2 mesari, 2 învățacei de mașineria agricolă, 3 pantofari și 3 lăcățari.

Avându în vedere felul meseriei, calificațiunea, purtarea morală, sporul meseria începută și împregiurările familiare: (Ex. 64, 73, 77, 82, 83, 84, 85, 86 și 130, 88, 89, 92, 96, 98, 101, 102, 103, 104, 105, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119, 121, 127: 1891).

a) cele 6 ajutoare, ce se pun în curgere cu 1 Ianuarie a. c., se votează învățacilor:

1. *Traian Teodoru*, faur în Șimleu;
2. *Victor Radu*, rotariu în Agnita;
3. *Silviu Solomon*, învățacel de mașinaria agricolă în Blaj;
4. *Ilie Cordoșu*, cojocar în Cluj.
5. *Valeriu Suciu*, lăcățar în Brașov.
6. *Dionisie Băgăianu*, învăț. de mașineria agricolă în Sibiu;

b) cele 2 ajutoare, ce vor fi a se ocupa cu începere dela 1 Iulie a. c., se votează învățacilor:

1. *Inocențiu Crișianu*, croitor în Orăștia;
2. *Ioan Hirjoc*, cismar în Cislădia;
3. *Vasilie Solomon*, faur în Porumbacul inferior;
4. *Clemente Candale*, faur în Cluj;
5. *George Marcu*, croitor în Brașov.

Învățăcelului *George Marcu*, se va elibera ajutorul votat numai după ce va fi subșternut și documentele, pe care le-a pus în vedere în petițiunea sa.

Nr. 56. Direcțiunea despărțământului VII. (Hațeg) al Asociațiunii transilvane, prin hârtia de dto 6/18 Martie a. c., subșterne suma de 28 fl. taxe dela membrii ordinari și taxe pentru diplome, arătându, că afară de banii aceștia a mai întrat și suma de 6 fl. taxe dela membrii ajutători, care sa reținut însă pentru trebuințele despărțământului. (Ex. Nr. 91/1891).

— Spre sciință, avându a se cuita primirea sumei de 28 fl. v. a., care s'a transpus la cassa Asociațiunii spre contare în regulă.

Nr. 57. Direcțiunea financiară din Sibiiu prin hârtia de dto 19 Martie a. c. Nr. 8965 urmându întocmai ordinului tribunalului financiar reg. ung. de sub Nr. 4566 a. c., recercă comitetul a subșterne în restimp de 30 de zile în traducere maghiară statutele Asociațiunii și raportul general din urmă al comitetului cătră adunarea generală, în scop de a se puté luá hotărîre asupra recursului înaintat de comitet contra ecuivalentului măsurat pentru averea mișcătoare și nemișcătoare a Asociațiunii. (Ex. Nr. 97/1891).

— Se constată, că amintitei recercări s'a satisfăcut pe cale presidială în terminul prescris.

Nr. 58. Conform concludului adunării generale dela 23 Martie a. c. direcțiunea institutului de credit și economii „Silvania“ prin hârtia de dto 25 Martie a. c. Nr. 60 subșterne suma de 201 fl. v. a. taxa de membru fundator și de diplomă pentru numita societate. (Ex. Nr. 106/1891).

— Concludul provocat al adunării generale a institutului „Silvania“ se ia cu mulțămire spre sciință. Suma de 201 fl. s'a primit și sa transpus la cassa Asociațiunii spre contare în regulă, despre ceea-ce direcțiunea institutului „Silvania“ va fi încunoscințată, cu adausul, că diploma se va extrada îndată ce va urma aprobarea adunării generale proxime a Asociațiunii, căreia se va supune actul conform statutelelor.

Nr. 59. Cassarul Asociațiunii, dl G. Candrea, raportéză, că dela dl Dr. Aurel Maniu notar public în Oravița a întrat fl. 201 ca taxă de membru fundator al Asociațiunii și taxă pentru diplomă.

— Se cuitéză primirea sumei de 201 cu aceea, că extradarea diplomei de membru fundator pentru dl Dr. Aurel Maniu se va

face îndată ce va fi urmată aprobarea adunării generale proxime a Asociaţiunii transilvane conformă statutelor.

Nr. 60. Dl. senator George G. Meitani din Bucuresci, prin scrisoarea de dto 15 Martie a. c. adresată preşedintelui Asociaţiunii, dlui George Bariţiu, ne trimite câte 50 exemplare din fasc. XIII şi XIV din opul său: „Studii asupra constituţiunii românilor“ cu scopul, de a se distribui gratuit cărţurilor noastre. (Ex. Nr. 109/1891).

— Se adevăreşte cu mulţămă primirea cărţilor trimise, distribuirea avându a se efectui ca şi în trecut.

Nr. 61. Direcţiunea şcolii civile de fete cu internat a Asociaţiunii transilvane prin hârtia de dto 31 Martie a. c. Nr. 59 subşterne spre revisuire procesul verbal al corpului didactic din conferinţa dela 21 Martie a. c. (Ex. Nr. 117/1891).

— Cuprinsul procesului verbal subşternut serveşte spre ştiinţă.

Nr. 62. Societatea „Transilvania“ din Bucuresci prin hârtia de dto 15 Martie a. c. Nr. 7 transmite suma de 200 fl. pentru ajutorarea învăţăcelor dela meserii pe timpul dela 1 Aprilie până la 1 Octomvre a. c. (Ex. Nr. 123/1891)

— Se adevăreşte primirea sumei de 200 fl., care s'a transpus la cassa Asociaţiunii spre contare.

Nr. 63. Direcţiunea institutului de credit şi economii „Albina“ în Sibii prin hârtia de dto 3 Aprilie a. c. Nr. 7690 încunoscinteză comitetul, că adunarea generală a acelu institut dela 31 Martie a. c. a votat din suma destinată pentru scopuri de binefacere:

a) şcolii civile de fete a Asociaţiunii pentru acoperirea trebuinţelor curente 500 fl.

b) Asociaţiunii transilvane pentru crearea a 10 stipendii de câte 50 pentru eleve de ale institutului 500 fl., şi că sumele amintite s'a pusă la contul curent al Asociaţiunii transilvane şi al şcolii de fete. (Ex. Nr. 124/1891).

— Cu mulţămă spre ştiinţă.

Nr. 64. Cassarul Asociaţiunii dl. G. Candrea, prin hârtia de dto 27 Aprilie a. c. raporteză, că secretarul I al Asociaţiunii şi profesorul seminarial, domnul Ioan Popescu, a abdisuar-tirul, ce 'lă ţine în casele Asociaţiunii strada Morii Nr. 8 dechiarându a-l evacua cu 1 Iulie a. c. Domnul cassar arată, apoi că

e neapărată de lipsă a se face unele reparaturi în numitulă cuartiră și cere a i se da îndrumările necesare privitoră la închirierea de nouă a cuartirului. (Ex. Nr. 133/1891).

Abdicerea dlui Ioană Popescu se primesce și dlă cassară e însărcinată, a presenta comitetului la timpulă său ună preliminară relativă la reparaturile ce voră fi a se introduce. Încâtă privesce închirierea de nouă a cuartirului, dlă cassară o va efeptai totă între condițiunile de până acumă.

Nr. 65. Cassarulă Asociațiunii dlă G. Candrea prin hârtia de dto 27 Aprilie a. e. raportéză, că înainte cu câteva luni învătătorulă din Vidra de susă, dlă Iosifă Gomboșă, s'a oferită a cumpera realitățile, care le-a eredită Asociațiunea dela fericitulă Ioană Iancu, fostă parochă în Vidra de susă, care realitățile voră trece în posesiunea Asociațiunii numai după mórtea soției numitului dăruitoră, precum și cele dela fratele acestuia, dela regretatulă Avramă Iancu, afară de casa proprie a acestui din urmă pentru suma de 2500 fl. care o va depune la subscrierea contractului, și a închiria și casa pe mai mulți ani pentru suma anuală de 30 fl.; raportéză mai de parte, că avëndă afaceri în munții apusenă, dînsulă, după o conțelegere avută cu presidiulă Asociațiunii, a întrată în pertractări cu oferentulă, dlă Iosifă Gomboșă, care s'a și angajată prin subscrierea unui contractă a cumpera în sensulă ofertului făcută numitele realitățile, îndatorîndu-se a purta însuși sarcinile și speșele de întabulare, precumă și speșele cu luarea în posesiune a realitățiloră, ce nu se află încă în posesiunea Asociațiunii, cu ună cuvântă tóte speșele împreunate cu acestă remasă, și a închiria în fine casa susnumită pentru suma anuală de 30 fl. pentru 6 ani. (Ex. Nr. 134/1891).

— Ce privesce vinderea realitățiloră de sub întrebare, cu escepțiunea casei proprii a fericitulă Avramă Iancu, fiindă în consonanță cu hotărârile de mai nainte ale comitetului, se adoptă. Înainte de a procede însă la ratificarea contractului de vëndare stabilită cu dlă Iosifă Gomboșă între condițiunile de mai susă se séră și opiniunea dlui Mihaiă Andreica, care a fostă în mai multe rënduri încredințatulă comitetului în afacerea remasului după fericitulă Avramă Iancu. Totodată se se recerce avocatulă plenipotențată ală Asociațiunii în acéstă afacere, a raporta despre starea, în care se află cauza, precum și despre aceea: cine folosesce adă realitățile, care se află în posesiunea Asociațiunii, și pe lângă ce arëndă și în fine până la care termină s'aă dată acelea în arëndă.

Nr. 66. Au intrat la comitetul de taxe dela membrii: Ioan Baci, în Hațeg 6 fl. pro 1890; Stefan Șelariu, în Hațeg 6 fl. pro 1889; Ioan Cornea, în Hațeg 6 fl. pro 1890; Ioan Ianza, în Hațeg 5 fl. pro 1890; Bucur Popoviciu, în Hațeg 5 fl. pro 1890, Simeon Micu în Alba-Iulia 5 fl. pro 1891; Dr. Aurel Maniu, în Oravița 201 fl. taxa de membru fundator și pentru diplomă, „Silvania“ institut de credit și economii 201 fl. taxă de membru fundator și pentru diplomă, Ioan Oncescu, în Rêhêu 5 fl. pro 1890; Comuna politica Rêhâu 5 fl. pro 1890; Elia Vlassa, în Blaj 5 fl. pro 1890; Dr. Constantin Moisil, în Năsêud 5 fl. pro 1890; Dr. Sever Mureșanu, în Năsêud 6 fl. pro 1890; Iosif Bala, în Ilva-mare, 5 fl. pro 1889; Ioan cav. Pușcariu, în Bran 5 fl. pro 1890; Dr. Alexandru Gramma, în Blaj 5 fl. pro 1890; Flaviu Șuluțu, în Cenade 5 fl. pro 1890.

— Spre sciință.

Sibiiu, d. u. s.

Dr. II. Pușcariu m. p.,
președinte.

Dr. I. Crișianu m. p.,
secretar II.

Verificarea acestui proces verbal se încrede d-lor: Iosif St. Șuluțu, P. Cosma, Z. Boiu.

S'a cetit și verificat. Sibiiu, în 29 Aprilie 1891.

P. Cosma m. p.

Ios. St. Șuluțu m. p.

Z. Boiu m. p.

CONSEMNAREA

sumelor colectate în favorul școlii civile de fete a „Asociațiunii transilvane“ prin dlă Partenie Cosma.

Ilisie Nêgra, econ. în Chesler; M. C.; econ. în Mediaș; I. Oprianu, econ. în Buzd câte 50 cr.; D. Romanu, econ. în Mediaș 2 fl.; Toma Mija, George Branu, George Balabanu, economi în Toderița câte 1 fl.; Sofia Damianu, econ. în Feriház 1 fl.; I. Tăvală, Constantin Mares, economi în Secădate câte 50 cr.; Simeon Popoviciu, econ. în Streiș; Nicolae Angel, econ. în Ludoș; I. Beclea, econ. în Prisaca; Ilie Farkas, econ. în Hodac; Iosif Ladari, econ. în Dobra câte 1 fl.; N. Adamu, econ. în Dobra 50 cr.; P. Florianu, econ. în Racovița 1 fl. 50 cr.; David Budariu, econ. în Racovița 1 fl.; Iosif Luciu, econ. în Racovița 2 fl.; N. Sêrbu, econ. în Racovița 1 fl.; G. Stoica, A. Sêrbu, economi în Racovița câte 50 cr.; N. Vasiu, I. Lupea, economi în Racovița câte 1 fl.; G. Sêrbu, econ. în Racovița 50 cr.